

СЕКЦІЯ 1 ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ

УДК 330.338.24.021.8

Гріненко А.Ю.
кандидат економічних наук, доцент,
директор Товариства з обмеженою відповідальністю
«Кліар Енерджи»

СУТНІСТЬ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ: НАЦІОНАЛЬНІ ТА ЗАГАЛЬНОЄВРОПЕЙСЬКІ ТЕНДЕНЦІЇ

У статті розглянуто показники та перспективи розвитку вітчизняного ринку праці в сучасних умовах, які обумовлені складною геополітичною ситуацією в Європі, подоланням кризи в економіці України, що впливають на нові тенденції в соціально-трудових відносинах та в умовах низького рівня зайнятості населення. Міжнародне переміщення трудових ресурсів, включаючи тимчасове, забезпечує вплив на соціально-економічний розвиток країни. У зв'язку з цим стають актуальними та закономірними проблематика еволюції світового ринку праці, необхідність вивчення питання трудової мобільності робочої сили, проблем міжнародної трудової міграції та її впливу на національні ринки кваліфікованої робочої сили в умовах глобалізації. Розподіл та використання трудових ресурсів набувають транскордонного характеру природи, тому представляють інтерес для дослідження світового ринку робочої сили, зокрема ринку робочої сили на європейському континенті. У статті запропоновано антикризові заходи державної політики в галузі досягнення рівноваги на національному ринку праці.

Ключові слова: зайнятість, ринок праці, робоча сила, зайнятість, безробіття, державне регулювання, міграція, регулювання ринку праці, трудові ресурси.

Гріненко А.Ю. СУЩНОСТЬ И ТЕНДЕНЦИИ ФОРМИРОВАНИЯ РЫНКА ТРУДА: НАЦИОНАЛЬНЫЕ И ОБЩЕЕВРОПЕЙСКИЕ ТЕНДЕНЦИИ

В статье рассмотрены показатели и перспективы развития отечественного рынка труда в современных условиях, обусловленных сложной геополитической ситуацией в Европе, преодолением кризиса в экономике Украины, которые оказывают влияние на новые тенденции в социально-трудовых отношениях и условиях низкого уровня занятости населения. Международное перемещение трудовых ресурсов, в том числе временное, оказывает воздействие на социально-экономическое развитие стран. В связи с этим представляются актуальными и закономерными проблематика эволюции мирового рынка труда, необходимость изучения вопросов мобильности рабочей силы, проблем международной трудовой миграции и ее влияния на национальные рынки квалифицированного труда в условиях глобализации. Распределение и использование трудовых ресурсов приобретают трансграничный характер, поэтому представляют интерес для исследования международного рынка рабочей силы, в частности рынка рабочей силы на европейском континенте. В статье предложены антикризисные меры государственной политики в области достижения равновесия национального рынка труда.

Ключевые слова: труд, рынок труда, рабочая сила, безработица, занятость населения, государственное регулирование, миграция, регулирование рынка труда, трудовые ресурсы.

Hrinenko A.Yu. THE NATURE AND TRENDS OF THE LABOUR MARKET: NATIONAL AND PAN-EUROPEAN AND TRENDS

The article actualizes the problem of formation and functioning of the Russian labour market in the current situation, due to the complex geopolitical situation in the world, the crisis in the Russian economy, influencing new trends in the socio-labour relations and conditions of employment. Identified anti-crisis measures of the state policy in the field of assistance of employment of the population, identified factors for the successful overcoming of the crisis phenomena in the Russian labor market. The international movement of labor, including temporary impacts on the socio-economic development of the donor and recipient countries the labor force. In this regard, it is relevant and legitimate problems of the evolution of the global labor market, the need to examine the issues of labor mobility, the problems of international labor migration and its impact on the national markets of skilled labor in the context of globalization. Distribution and use of human resources becomes cross-border nature, and so an international study of the labor market.

Keywords: labor, labour market, manpower, unemployment, employment, state regulation, migration, regulation labour market, manpower.

Постановка проблеми. Сучасна ситуація світової економіки характеризується станом активної глобалізації та диверсифікації. В рамках цього процесу відбуваються глибинні зміни як в усій системі світового господарства, так і в національних економіках. Ринок робочої сили є однією з підсистем ринкової економіки. Сучасні трансформаційні зміни на ринку робочої сили в Україні є індикатором хворої економіки, коли на ринку робочої сили помірна та орієнтована міграція змінюється нерегульованим процесом трудової міграції. Актуальність дослідження світового ринку робочої сили, зокрема європейського ринку праці, в умовах глобалізації визначається, з одного боку, підсистемою цього ринку для сучасної

ринкової економіки, а з іншого боку, необхідністю усвідомити зміни, які відбулися з часів незалежності України як в національній, так і у світовій економіці. Вплив процесів трансформації на формування дефіциту робочої сили в національній економіці та вплив на падіння ціни робочої сили в європейській економіці засвідчують некерованість цього процесу. Оскільки обидва ці процеси виявилися повною мірою зовсім недавно, вони характеризуються недостатнім рівнем дослідження, що не зменшує їх теоретичного та практичного значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема ринку робочої сили не є новою в галузі досліджень економічної теорії. В історії економічних вчень

механізм ринкового регулювання в галузі робочої сили досліджувався в працях А. Сміта, Д. Рікардо, К. Маркса, Ж.-Б. Сея, Л. Пігу, Т. Мальтуса, Дж. Кейнса та роботах їх послідовників.

Вагомий внесок у дослідження питань формування та регулювання ринку праці зробили такі вітчизняні та зарубіжні вчені, як, зокрема, С. Бандур, Д. Богиня, В. Брич, П. Буряк, В. Васильченко, О. Грішнова, М. Григор'єва, С. Калініна, Б. Карпінський, Е. Лібанова, Н. Лук'янченко, О. Мартякова, В. Никифоренко, В. Онікієнко, І. Петрова, В. Петюх. Крім того, слід назвати українського економіста у США М. Шаленко, що працює в галузі пенсійного планування.

Дослідження євроінтеграції України, формування, розвитку та регулювання ринку праці Європейського Союзу здійснене такими вітчизняними науковцями, як, зокрема, І. Беззуб, Н. Галунець, І. Гнибіденко, А. Єрмолаєв, Я. Качан, Є. Палагнюк, Б. Парахонський, О. Резнікова, І. Шарапова, Д. Шушпанов, Г. Яворська, В. Ярошенко. Питання трудової міграції, що значно посилюється в умовах глобалізації економіки, досліджуються в роботах вітчизняних науковців, таких як Н. Блюк, В. Воронін, О. Малиновська, С. Пирожкова, М. Романюк.

Науково-дослідна робота вищевказаних вчених зробила значний внесок у розробку теоретичних та практичних проблем функціонування регіональних та світового ринків праці, спонтанного зростання процесів трудової міграції внаслідок глобалізації економіки.

Водночас стосовно дослідження процесів формування ринку робочої сили в умовах глобалізації та умов євроінтеграції, то ця проблема залишається недостатньо дослідженою. Проблема ринку робочої сили в умовах глобалізації та теоретичний аналіз цього ринку є надзвичайно важливими, що й обумовило вибір теми статті.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Для вирішення проблем стабілізації національного ринку праці в Україні та забезпечення його інтеграції до європейських структур, світового ринку необхідна розробка нових стратегічних напрямів розвитку ринку праці в Україні, зокрема виявлення специфіки процесів, які відбуваються на світовому та національних ринках в умовах трансформації економічних систем; визначення впливу міжнародної трудової міграції на національні ринки праці; дослідження теоретичних засад включення ринку праці України до загальноєвропейського ринку праці.

Мета статті полягає в розробці методологічних засад аналізу світового ринку робочої сили в умовах глобалізації та виявлення його якісно нових характеристик і тенденцій розвитку стосовно європейської орієнтації економіки України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ринок робочої сили в Україні має свій історичний шлях формування. Протягом ХХ та перших десятиліть ХХІ століття формування та функціонування ринку робочої сили знаходилося під впливом природних та адміністративних факторів міграції робочої сили. Водночас протягом майже цілого століття український ринок робочої сили знаходиться під впливом як соціально-економічних, так і соціально-політичних факторів. Революція 1917–1922 років спонукала до примусової соціально-політичної міграції у напрямі заокеанських країн, а саме США, Канади, Аргентини, Австралії, Туреччини. Друга хвиля цього ж типу міграції спонукала до переміщення громадян України на азіатську територію, до глобального Сибіру, одночасно Україна заселялася представ-

никами інших народів СРСР. Третя хвиля соціально-політичної міграції відноситься до 1946–1956 років, коли представники воюючих угруповань, що чинили спротив Радянській владі, під тиском кримінальних переслідувань змушені були повторити шляхи першої міграції. Водночас на певних історичних сегментах діяли соціально-економічні фактори міграції, які були викликані зростанням густоти населення в одних регіонах та досить низьким рівнем заселення земель в інших регіонах. На підставі політичних закликів з боку тодішньої партійної та радянської еліти мільйони українців поїхали на освоєння цілих земель Казахстану, освоєння нечорнозем'я Росії, будівництво БАМу, на ударні будови щодо створення ГЕС і цілих міст у Сибіру тощо. Ця міграція не була тимчасовою, для мігрантів були створені всі можливі соціально-економічні умови, щоб вони там і залишилися. Власне, так воно і відбулося.

Формування ринку робочої сили в Україні (особливо протягом останніх 3–5 років) відбувається під впливом надмірної деформації доходів громадян України та зростання бідності. Згідно з визначенням ООН в Україні понад 60% населення є бідними. Збідніння населення на одному полюсі одночасно знаменується зростанням багатства на іншому полюсі. Кількість доларових мільярдів навіть в роки війни з Росією сягнула десяти, а їх побратимів-мільйонерів вже сягнула майже чотирьох тисяч. Декларування доходів представників влади (без даних про збагачення їх родичів) засвідчили подальше розшарування населення України. Саме ці та деякі менш важливі фактори спонукали громадян України до пошуку кращих місць праці, а для деякого і місць проживання.

У зв'язку з значним падінням рівня життя населення у 2015–2017 роках, викликаних непомірним та некерованим зростанням цін на продовольчі товари та товари першої необхідності, комунальні послуги, підвищенням тарифів на енергоносії та одночасне падіння рівня реальної заробітної плати перемістили, згідно з визначенням ООН, 70% населення України за межу бідності. Мільйони безробітних перестали реєструватися в центрах зайнятості в пошуках роботи, оскільки на вакантні робочі місця була встановлена мінімальна заробітна плата. У зв'язку з переміщенням робочої сили (фрикційне безробіття) у сусідні країни Євросоюзу (зокрема, Польщу, Болгарію, Румунію), до Англії, Франції, Канади, США українські оstarбайтери заповнили цей ринок як легально, так і ні.

Як видно з рис. 1, лише половина українців офіційно працевлаштувалася за кордоном. У зв'язку з введенням безвізового режиму, який передбачає перебування за кордоном, зокрема країнах Євросоюзу, не більше 90 днів і лише в туристичних справах, доля так званих туристів серед мігрантів у 2016–2017 роках різко зросла. У зв'язку з трансформацією транскордонного режиму визначити точну кількість мігрантів з України досить складно, про що свідчать дані табл. 1. Офіційна статистика надає дані про перетин кордону до тієї чи іншої країни.

Водночас така статистика не враховує ту кількість мігрантів, які отримали візу на постійне місце проживання в інших країнах. Часто українці не втрачають надії повернутися на Батьківщину, переживаючи скруту в інших країнах. Проте історичний досвід міграції 1917–1922 років та 1955–1956 років засвідчив, що надії не завжди здійснені. Отримувати громадянство інших країн наших громадян спонукає перш за все дискримінація у заробітній платі, соціальному статусі тощо (табл. 2).

Як засвідчують офіційні дані, українських робітників цінять як працюючих та порядних людей. В країнах Європи працюють мільйони громадян пострадянських країн, але перевагу у видачі робочих віз надають українцям (рис. 2).

Дозволи на роботу в європейських країнах, як правило, надають професіоналам в тих галузях, де громадяни власних країн не бажають працювати через невідповідність умов праці рівню заробітної плати та наявності аналогів у Англії, Іспанії, Німеччині, Португалії, Франції. За даними рис. 3 видно, що більшість наших громадян працює на трудомістких роботах.

Зазвичай заробітна плата наших громадян у цих країнах має відносний характер. Як для України вона є високою, але для місцевого населення вона не відповідає їх вимогам щодо рівня життя в цих кра-

їнах. Українські мігранти не лише задовольняють потреби у виживанні власних сімей, але й фактично розвивають економіку країн ЄС та фінансують економіку України. На нашу думку, українські мігранти навряд чи могли б погодитися з твердженням вищих посадових осіб держави, які вважають еміграцію виходом з нинішньої соціально-економічної кризи і благом для самих мігрантів. Саме такий підхід, як вважають вони, забезпечить зростання заробітних плат в Україні. Таке твердження підтверджують і деякі науковці: «формальне обмеження не є ефективним інструментом у боротьбі з зовнішньою трудовою міграцією населення України. Проте забезпечення за кордоном громадянам України належного працевлаштування, яке б відповідало їх фаху та кваліфікації, дало б змогу підвищити рівень їх життя, хоча і поза межами України» [5, с. 121].

Рис. 1. Статус українців за кордоном у 2010–2014 роках [1]

Таблиця 1

Кількість українських трудових мігрантів за країнами перебування у 2016 році [2]

№	Країни	Кількість українських трудових мігрантів (тис. ос.)		
		Офіційна статистика	Фактична кількість	Похибка (в рази)
1	Російська Федерація	169	2 000	11,83
2	Італія	195	6 500	33,33
3	Польща	20	450	22,50
4	Іспанія	52	250	4,81
5	Португалія	44	75	1,70
6	Чехія	51	150	2,94
7	Греція	20	75	3,75
8	Нідерланди	н. д.	40	–
9	Великобританія	н. д.	70	–
10	США	н. д.	500	–

Таблиця 2

Кількість українців, які отримали друге громадянство у країнах ЄС, США, Канаді та Ізраїлі [3]

№	Країна	Період	Кількість	Період	Кількість
1	Канада	вересень 2011 року – 2016 рік	13 208	2015 рік	3 213
2	Країни ЄС	2001–2013 роки	122 383	2015 рік	19 479
3	США	2002–2015 роки	165 879	2015 рік	8 926
4	Ізраїль	1990–2015 роки	175 391	2015 рік	–
5	Загальна кількість українців, що отримали громадянство інших країн за вказані періоди	1990–2015 роки	476 861		

«Робоча сила з України вкрай необхідна для забезпечення і збереження економічного зростання в Польщі», – зазначив голова правління Національного банку Польщі Адам Глапінській. Так, зокрема, він підкреслив, що для нього «одним із найважливіших питань є те, чи в змозі Польща створити достатні умови для залучення робочої сили із сусідніх України і Білорусії», оскільки в грудні 2017 року за рівня безробіття в Польщі у 6,6% завдяки мігрантам зростання ВВП країни, згідно з оцінками аналітиків, досягнуло рівня 4,5% [6].

Чеський уряд вирішив удвічі збільшити квоти на прийом працівників з України. «За пропозицією МЗС Чехії уряд сьогодні вирішив збільшити видачу дозволів на роботу для громадян з України з 9 600 до 19 600 в рік», – написав у «Twitter» міністр закордонних справ Чехії Мартін Стропнічкій [7].

Цей перелік європейських політиків можна продовжити стосовно більшості країн Європи. Очевидно, що окремі автори не знайомі з позицією лідерів багатьох європейських країн, які вдячні українцям за те, що вони забезпечують економічне зростання та соціально-економічний розвиток їх країн. І фах та кваліфікація, які здобули наші громадяни в Україні, працюють на користь інших країн.

Згідно з даними Національного банку України у 1996 році внесок гастарбайтерів в економіку країни становив \$350 млн., у 2004 році – \$400 млн., у

2010 році – \$3,1 млрд., у 2015 році – \$5,84 млрд., а у 2016 році заробітчани перерахували до України понад \$7 млрд., що дорівнює 6,5% річного валового внутрішнього продукту України, тоді як іноземні інвестори вклали в економіку країни лише \$3,76 млрд. [8]. Щорічно українці лише в Польщі, яких називають там «прибульці з-над Дніпра», заробляють у середньому близько 67 мільярдів гривень, з яких понад 40 мільярдів пересилають додому. І це лише четверта частина вартості того продукту, який створюють працюючі руки українців далеко за межами власної держави. Як зазначають експерти, курс долара в Україні давно залежить від перерахувань гастарбайтерів.

Протягом останніх років країнами ЄС вживається заходів щодо стабілізації ринку праці. Оскільки тордони між цими країнами практично відсутні, то, відповідно до рівня середньої заробітної плати, відбулася поглиблена міграція серед країн Єврозони. Згідно з програмою Європейської комісії мають бути прискорені темпи розвитку економіки регіону. Ситуацію у 2015–2016 роках можна було визначити як критичну, оскільки високий рівень безробіття значно вплинув на переваги споживачів, на витрати яких припадало понад 60% валового внутрішнього продукту в Єврозоні. Економічна криза всередині Єврозони сповільнила міграційні процеси, багато мігрантів змушені були повернутися до місць проживання, чим викликали напругу на внутрішньому ринку та

Рис. 2. Кількість представників країн, які отримали дозвіл на роботу в Польщі у 2018 році (% до загальної кількості) [4]

Рис. 3. Середньомісячний заробіток одного трудового мігранта (дол. США) [2]

Таблиця 3

Середньомісячний зарібок одного трудового мігранта (дол. США) [9]

№	Країни	Всього, тис. ос.	Зокрема, за середньомісячним зарібком (дол. США, %)					Середньомісячний зарібок одного трудоного мігранта, дол. США
			до 250	251–500	501– 1 000	1 001– 2 000	понад 2 000	
зокрема, за країнами перебування								
	Кількість мігрантів, що повідомили про свої середньомісячні зарібки	1 002,4	4,4	21,8	43,1	24,8	5,9	930
1	Російська Федерація	407,7	2,6	24,8	46,2	23,0	3,4	874
2	Польща	151,4	14,9	40,4	38,4	5,4	0,9	560
3	Італія	146,6	4,4	11,5	47,1	27,4	9,8	1 056
4	Чеська Республіка	131,6	2,7	6,0	41,5	44,3	5,4	1 137
5	Іспанія	43,5	–	19,8	49,4	26,7	3,9	943
6	Німеччина	27,8	–	–	25,5	25,5	48,9	1 798
7	Угорщина	19,6	–	–	70,9	29,1	–	969
8	Португалія	18,6	–	10,8	53,8	31,2	4,3	1 019
9	Білорусь	17,9	8,4	70,9	20,7	–	–	432
10	Інші країни	37,7	–	20,2	16,7	46,7	16,2	1 306

збільшили соціальний тиск на фінансову сферу. Але ця криза позначилась і на країнах еміграції, з огляду на наслідки вона позначилась навіть сильніше. Тому в цей час зросли потоки мігрантів зі Сходу на Захід, незважаючи на поширення кризи на Схід.

Європейські держави усвідомлюють, що створення безпечного співтовариства неможливе без спільних зусиль та співробітництва в галузі міграції робочої сили. Здійснення подібної взаємодії стає невід'ємною частиною співпраці в рамках різних організацій для досягнення цілей економічної інтеграції, соціальної єдності та політичних безпеки.

Глобалізація економічних процесів спонукає до участі всіх країн у міжнародних інтеграційних угрупованнях. Для України регіональними ринками робочої сили, як видно зі статистики, є країни Євро-союзу, Росія, Білорусія, а останнім часом також країни Азії, зокрема Китай, Японія. Водночас за наявності історичних зв'язків, взаємних економічних систем, що доповнюють одна одну, інтеграція з країнами пострадянського простору здебільшого відбувається на мікроекономічному рівні. На противагу світовим економічним інтеграційним процесам в економічному просторі колишнього СРСР відбувається не посилення інтеграції на основі синхронізації і регіональної координації процесів, а відхід від наявних відносин, дезінтеграції та пошуку нових партнерів. Діалог країн пострадянського простору на основі консолідації інтересів може перерости в реальну регіональну асоціацію, чим поліпшить інтеграцію їх економіки в глобальну систему світового характеру.

Варто зазначити, що ринок праці як найбільш важлива підсистема економіки не може бути відділений від процесів, що відбуваються. Водночас цей сегмент ринку найменш глобалізований порівняно з ринком фінансів, інформації та міжнародної торгівлі, тому що праця більше, ніж будь-який інший фактор виробництва, продовжує регулюватися та утримуватися в національних рамках. Незважаючи на серйозні протиріччя в розвитку країн, тенденція глобалізації на світовому ринку праці все ж таки продовжує зростати.

Найбільший попит на ринку праці в умовах глобалізації має сьогодні висококваліфікована праця, яка використовується в найбільш динамічних секторах економіки. Водночас, окрім зростаючого попиту підприємств на висококваліфіковану працю, попит

на низькооплачувану працю робочої сили з високим рівнем доходу не зменшується. Це, звичайно, визначило появу нових вимог до професійно-кваліфікаційного складу працівників. Оскільки пропозиція в рамках національного ринку праці відстає від кон'юнктури, що змінюється, для задоволення світового попиту відбувається збільшення обсягів міжнародної міграції. Ще одним фактором збільшення міграційних потоків є демографічні відмінності між країнами та регіонами.

Висновки. На підставі вищевикладеного встановлено, що основною функцією глобального ринку праці є задоволення попиту на працю в будь-якій точці Землі. Відправною точкою аналізу світового ринку праці є те, що в сучасному світі формується глобальна стратегія, яка орієнтована на формування прогресивної господарської структури та відповідній міжнародні системи колективного регулювання господарства, підготовки та формування людського потенціалу всього світу.

Таким чином, проведений аналіз тенденцій підтверджує, що ринок праці функціонує в складних економічних умовах, які породжують такі проблеми, як падіння рівня зайнятості населення, зростання рівня безробіття, погіршення умов праці, відтік висококваліфікованої робочої сили за межі держави і прилив із-за кордону мігрантів з недостатньо високим рівнем класифікації.

Як бачимо, ринок праці у своїй структурі має багато відмінностей та взаємне переплетіння різних точок зору на міграцію робочої сили, що веде до розбалансування інших сегментів ринку та до формування єдиного європейського економічного простору. Тому ця проблема має велике підґрунтя для дискусій та подальшого дослідження питань збалансованої міграції в умовах глобалізації. Ринок робочої сили повинен забезпечити вирівнювання соціально-економічного розвитку європейських країн та умови соціального захисту мігрантів і їх сімей.

Звичайно, наведений перелік проблем формування єдиного європейського ринку робочої сили не є завершеним, він значно ширший. Проблема зрілості ринку, вдосконалення відносин як всередині європейського ринку, так і в глобальному вимірі з азіатським ринком, а також інші проблеми ринку робочої сили мають бути предметом дискусій та подальшого дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Міжнародна організація праці. URL: <http://dsp.gov.ua/mizhnarodna-orhanizatsiia-pratsi-mop>.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.org.ua>.
3. Москалу В., Трюхан В., Решетняк І. Множинне громадянство та захист прав закордонних українців. Інформаційно-аналітична довідка. Київ; Женева (17–19 березня 2017 року). URL: office@global-ukraine.or.
4. Міністерства сім'ї, праці та соціальної політики Польщі. URL: <https://upmp.news/ua-in-polish/ministerstvo-sim-yi-pratsi-ta-sotsialnoyi-politiki-polshhi-oprilyudnilo-dani-za-minulij-rik>.
5. Позняк О. Стратегія державної політики у сфері зовнішніх трудових міграцій. Демографія та соціальна економіка. 2005. № 1. С. 118–124. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/11748/13-Pozniak.pdf>.
6. В Польше заявили, что им не обойтись без украинских заробитчан. Deutsche Welle. URL: <https://focus.ua/country/390248>.
7. Чехия в 2018 году готова принять вдвое больше заробитчан из Украины. Европейская правда. URL: <https://focus.ua/world/390375>.
8. Національний банк України. URL: <https://www.facebook.com/NationalBankOfUkraine>.
9. Середньомісячний заробіток одного трудового мігранта. Соціологічне дослідження. Рейтинг. 2018. URL: <http://ratinggroup.ua/ru>.

УДК 399

Масько А.М.*аспірант кафедри економічної теорії та конкурентної політики
Київського національного торговельно-економічного університету***АДМІНІСТРАТИВНІ БАР'ЄРИ ДЛЯ РОЗВИТКУ КОНКУРЕНЦІЇ В УКРАЇНІ**

У статті на засадах витратного підходу здійснено аналіз рівня адміністративних бар'єрів для розвитку економічної конкуренції в Україні, досліджено тенденції їх зміни, починаючи з 2003 року. За кожним типом бар'єру наведено пояснення його негативного впливу на конкуренцію та ефективність ринкового саморегулювання. Розроблено пропозиції щодо мінімізації величини адміністративних бар'єрів до мінімально необхідного рівня.

Ключові слова: адміністративний бар'єр, держава, конкуренція, Рейтинг легкості ведення бізнесу, бюрократія.

Masko A.N. АДМИНИСТРАТИВНЫЕ БАРЬЕРЫ ДЛЯ РАЗВИТИЯ КОНКУРЕНЦИИ В УКРАИНЕ

В статье на основе затратного подхода осуществлен анализ уровня административных барьеров для развития экономической конкуренции в Украине, исследованы тенденции их изменения, начиная с 2003 года. По каждому типу барьера приведены объяснения его негативного влияния на конкуренцию и эффективность рыночного саморегулирования. Разработаны предложения по минимизации уровня административных барьеров к минимально необходимому уровню.

Ключевые слова: административный барьер, государство, конкуренция, Рейтинг легкости ведения бизнеса, бюрократия.

Masko A.N. ADMINISTRATIVE BARRIERS TO COMPETITION IN UKRAINE

The article analyzes the level of administrative barriers for the development of economic competition in Ukraine, based on the cost approach, and studies the trends of their changes since 2003. For each type of barrier, an explanation is given of its negative impact on competition and the effectiveness of market self-regulation. Proposals for minimizing the size of administrative barriers to the minimum required level have been developed.

Keywords: administrative barrier, state, competition, Rating of ease of doing business, bureaucracy.

Постановка проблеми. Конкуренція відіграє важливу роль у розвитку економіки, зниженні витрат виробництва та цін, запровадженні науково-технічних змін тощо. Держава як суб'єкт економічної системи покликана підтримувати та захищати економічну конкуренцію. Проте держава в особі апарату управління може приймати рішення (нормативно-правові акти), які, навпаки, негативно впливатимуть на розвиток конкуренції та створюватимуть бар'єри. Ці бар'єри можуть виникати під час започаткування та ведення господарської діяльності, проходження дозвільних і погоджувальних процедур тощо. До серйозних економічно-соціальних втрат суспільства приводять неефективні та надмірні бар'єри, що встановлюються зі зловживанням та перевищенням службових повноважень державних службовців або некваліфікованим підходом. Саме розгляд та визначення заходів зі зниження рівня таких бар'єрів потребує дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми адміністративних бар'єрів розглядалися у роботах А. Герасименко [1], Дегтярева [2], О. Малій [3], Г. Филок [4] тощо. Незважаючи на надзвичайну актуальність цієї проблеми для економіки України, яка перебуває на етапі активних регуляторних

реформ, остання з наведених праць була опублікована у 2013 році. З тих пір більш-менш системних досліджень проблеми впливу адміністративних бар'єрів на конкуренцію в Україні не проводилося, хоча регуляторне середовище зазнало суттєвих змін, у тому числі пов'язаних із євроінтеграційним вектором розвитку України.

Постановка завдань. Метою статті є детермінація стану та тенденцій зміни рівня адміністративних бар'єрів для розвитку конкуренції в Україні, окреслення шляхів їх зниження в контексті регуляторних реформ сьогодення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Держава як суб'єкт, уповноважений на встановлення «правил гри» у ринковій економіці, під час визначення дозвільних та погоджувальних процедур може створювати певні бар'єри для суб'єктів господарювання.

Встановлення бар'єрів може зумовлюватися такими цілями, як:

- контроль якості та безпечності продукції;
- забезпечення доступу малозабезпечених верств населення до товарів та послуг першої необхідності;
- захист основних економічних та соціальних інтересів громадян;